

pol był jedyną wielką metropolią świata chrześcijańskiego i muzułmańskiego, która nie została zdobyta i splądrowana przez wrogów. Nękały go jednak trzęsienia ziemi i wielkie epidemie, które sprawiły, że w VIII w. ludność miasta skurczyła się do 40-60 tysięcy mieszkańców.

W tych trudnych czasach miasto utrzymało jednak swoją rangę centrum kultury klasycznej i teologii. W Konstantynopolu z przerwami dalej funkcjonował uniwersytet powołany do życia przez cesarza Teodozjusza II w V w., dając podstawy pod renesans kulturowy jaki nastąpił w IX w. Na odnowionej przez słynnego uczonego Focjusza uczelni wykształcenie zdobywały takie osobistości jak apostołowie Słowian, bracia Konstantyn i Metody. Poczynając od XII w. w świecie chrześcijańskim coraz większą sławą cieszyła się wyższa szkoła dla duchowieństwa, działająca pod patronatem patriarchy Konstantynopola. Utrzymanie się i rozwój tych wszystkich wyższych uczelni było możliwe dzięki przetrwaniu w Konstantynopolu szkół dla dzieci i młodzieży, w których uczyli się uczniowie ze wszystkich prowincji państwa, czasami też cudzoziemcy. „Można tam było zobaczyć i uczącego się Latyna, i zajmującego się greką Scytę, i Rzymianina, który ćwiczy się w tekstach greckich, i prostego Greka uczącego się poprawnej greczyzny”. Zasadą tych instytucji było odrodzenie kulturowe i bujny rozwój Konstantynopola w następnym stuleciach, szczególnie w XI-XII w.

Symbolem czasów jakie nastąpiły wówczas w cesarskim mieście może być sylwetka i twórczość Michała Psellosa (1018 – po 1081?), którego śmiało można umieścić w jednym szeregu z wielkimi postaciami włoskiego renesansu. Literat, mówca, historyk, filozof, teolog znany jako autor co najmniej kilkuset tekstów, pierwsi badacze jego twórczości byli wręcz przekonani, że było kilku pisarzy używających tego nazwiska. Zarazem polityk i nauczyciel, którego uczniami i bliskimi przyjaciółmi było kilku władców zasiadających kolejno na cesarskim tronie oraz patriarchów Konstantynopola. Awans niektórych z nich był osobistą zasługą Psellosa i jego koneksji politycznych. Przykład olśniewającej kariery Psellosa najlepiej oddaje atmosferę panującą w tych latach w Konstantynopolu, gdy talent i znakomite wykształcenie mogły być kluczem otwierającym drogę do najwyższych stanowisk w państwie bizantyńskim.

Widoczne odrodzenie ekonomiczne i kulturowe miasta zahamowała IV krucjata, kiedy na ponad pół wieku (1204-1261) Konstantynopol dostał się w ręce krzyżowców, którzy utworzyli w nim własne „łacińskie” Cesarstwo. Chociaż państwo bizantyńskie zdołało się powtórnie odrodzić, to następne stulecia zapowiadały już jego ostateczną katastrofę. Od drugiej połowy XIV w. miasto otaczały już ze wszystkich stron posiadłości

tureckich Osmanów, którzy z wielką energią budowali swoje państwo w Azji Mniejszej i na Bałkanach. Zwierceniem ich starań było zdobycie Konstantynopola, co nastąpiło po dwumiesięcznym oblężeniu, 29 maja 1453 r. Kiedy wieść o upadku chrześcijańskiej metropolii na Bosforem dotarła do krajów Europy zachodniej uznano ją za zapowiedź Apokalipsy. Jeszcze większym wstrząsem upadek Konstantynopola stanowił dla wyznawców chrześcijaństwa wschodniego. Dla nich to miasto było zawsze religijną, symboliczną stolicą jako siedziba prawowitego chrześcijańskiego cesarza i patriarchy ekumenicznego. Tym zapewne można wytłumaczyć pojawienie się wkrótce w państwie moskiewskim idei, iż kolejnym „Rzymem” dla wyznawców prawosławia będzie teraz „białokamienna Moskwa”.

Tymczasem miasto nad Bosforem coraz częściej znane jako Stambuł przeżywało szybki rozkwit. Już osmański zdobywca sułtan Mehmed II (1451-1481) uczynił ją stolicą swojego państwa, które pod rządami jego następców przekształciło się w XVI w. w imperium obejmujące ziemie muzułmańskie i chrześcijańskie od Algieru i Budy po Bagdad i Kair. Miasto zasilili nowi osadnicy, Grecy z Bałkanów, Turcy, Bułgarzy, Ormianie i Żydzi. Stambuł stał się wielonarodową, tętniącą życiem metropolią, która potrafiła zachować swój wigor nawet wówczas, gdy imperium Osmanów zaczęło chylić się ku upadkowi w XVIII i XIX w. Dla większości Europejczyków w XIX w. miasto kojarzyło się ciągle z bramą do tajemniczego i legendarnego Orientu, co uosabiał słynny pociąg *Orient Express*, łączący to miasto z Paryżem. Po pierwszej wojnie światowej, kiedy zdeponowano dynastię Osmanów, Stambuł stracił swój stołeczny charakter. Z woli Atatürka, twórcy Republiki Tureckiej, stolica państwa została w 1923 r. przeniesiona do Ankar. Do dzisiejszego dnia Stambuł pozostał jednak głównym ośrodkiem gospodarczym i kulturalnym Turcji, zaś położenie i przeszłość tego miasta stanowią jeden z najważniejszych argumentów przemawiających za przyłączeniem tego kraju do Unii Europejskiej.

Użyte w tekście cytaty pochodzą z następujących źródeł:

- Anna Komnena, Aleksjada, przekł. O. Jurewicz, Wrocław-Warszawa 1969-1972.
- „Powieść minionych lat (Powieść' wriemiennych let)”, przekł., F. Sielicki, Wrocław 1968.
- „Opowieść o budowie wielkiego kościoła Bożego zwanego kościołem Mądrości Bożej w Konstantynopolu”, przekł. R. Sawa, „Vox Patrum”, 20-32, 1991-1992, s. 409-428.

Jarosław Dudek*

* Autor jest adiunktem w Zakładzie Archeologii, Historii Starożytnej i Średniowiecznej Instytutu Historii

M A T E M A T Y K A Z A K R E D Y T A C J Ą

Po przeprowadzeniu przez komisję ekspertów postępowania, Państwowa Komisja Akredytacyjna uchwałą z 11 września p o z y t y w n i e oceniła jakość kształcenia na poziomie magisterskim na kierunku *matematyka*.

Gratulujemy!

ap